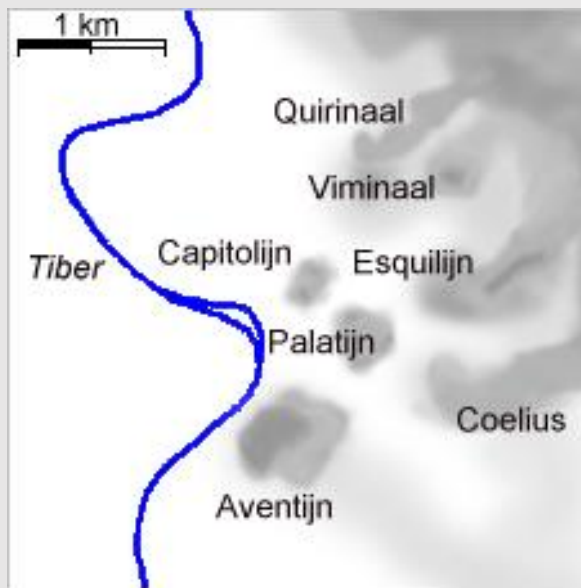

De ligging van Rome

De Tiber als aanvoerroute en bedreiging

Rome is gesticht aan de rivier de Tiber. Dit is een traagstromende rivier, althans in de zomer. In tijden van regen kan het waterpeil in de rivier door de grote hoeveelheid water die uit de bergen komt en van het omliggende land afgevoerd wordt, behoorlijk stijgen. Nu zijn er goede kademuurs en wordt daardoor het water tegengehouden, maar tot een paar eeuwen geleden zorgde de Tiber regelmatig voor grote overstromingen. Zo was de Tiber dus vaak meer een plaag voor de stad dan een zege. Door de overstromingen liepen de straten onder, de huizen vol; deze huizen waren, in ieder geval in de oudheid, niet gefundeerd, zodat instortingsgevaar groot was. Natuurlijk konden de overstromingen ook voor ziektes zorgen. De Romeinen hadden al wel vanaf 600 v.Chr. riolering (cloaca), maar wanneer de Tiber buiten de oevers trad, kwamen alle uitwerpselen en andere troep de stad weer binnen. De cloacae mondden gewoon uit in de rivier en men kende natuurlijk nog geen zuiveringsinstallaties. De Tiber maakte het vooral mogelijk dat vanaf de monding producten via de rivier aangevoerd konden worden. Bij die monding ontstond dan ook het havenstadje Ostia (Monding). Alle goederenverkeer vanaf Ostia ging over de rivier, zodat er zelfs geen directe weg Roma-Ostia was. Het belangrijkste dat aangevoerd werd, was graan. In Italië werd te weinig graan geproduceerd voor de bevolking van Rome. Daar woonden namelijk in de haar bloeitijd 1.000.000 inwoners. De Romeinen aten vooral brood. Vlees hadden ze nauwelijks. Wel hadden ze vis in overvloed. Het graan kwam vanuit de hele wereld en ten tijde van Augustus was Rome al een stad van een miljoen inwoners. Je begrijpt dat er daarom veel graan geïmporteerd moest worden. Er waren bij de Tiber vele graanschuren (horrea) voor opslag. Wanneer de Tiber dus buiten de oevers trad, was de schade aan het graan in die schuren groot. Daarom was de zorg voor de oevers van de Tiber belangrijk. De Romeinen hebben dit probleem echter nooit echt weten op te lossen. Overigens waren de horrea in Rome niet de enige. Omdat er zoveel mensen in de stad woonden, waren er ook opslagschuren nodig in Ostia. Men voerde namelijk in de zomer continu graan aan. In de winter voer men namelijk niet op zee. De Romeinse schepen konden het slechte winterweer niet aan. Alle graan moest dus in de zomer aangevoerd worden. Wanneer de horrea in Rome vol waren, werd Ostia gebruikt als opslagplaats.

De Tiber als middel van inkomen

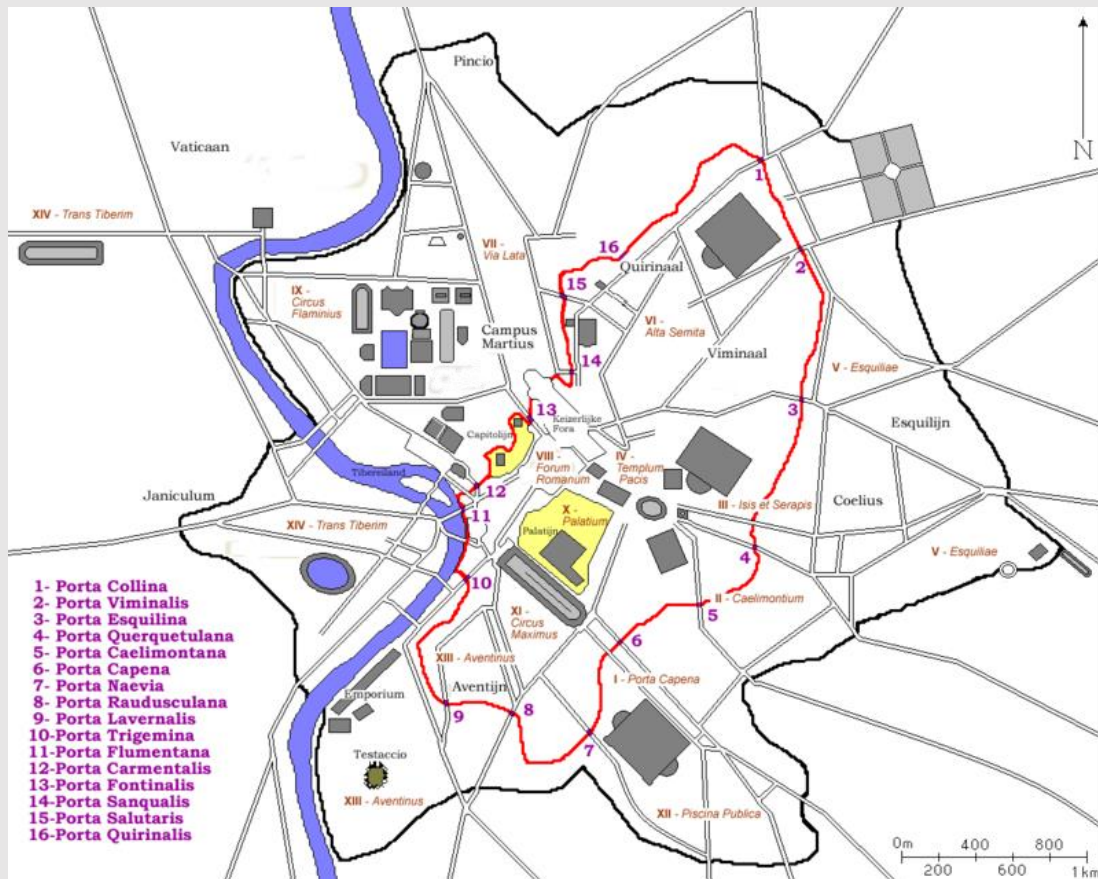

Toch heeft de Tiber een andere rol gespeeld bij de stichting van Rome dan transportroute. Gebleken is dat Rome op een uiterst strategische plek ontstaan is. Rome ligt aan de weg vanuit het binnenland naar de zoutmoerassen bij Ostia. Men trok vanuit het binnenland naar de zee en won daar zout. Zout is voor de mens van groot belang, zeker in warme gebieden. Als je zout verliest, word je slap en uiteindelijk in zeer ernstige gevallen kan zoutverlies dodelijk zijn.

Zout houdt water vast en wij bestaan nu eenmaal uit erg veel water. Zonder zout loop je leeg. Men trok bij Rome de Tiber over naar zee en ging via diezelfde oversteekplaats weer terug. Bij die oversteekplaats bij de Tiber lag een heuvel, later de Palatijn genoemd. Wie die heuvel bewoonde, controleerde ook die oversteekplaats. Zij die aan zee zout gewonnen hadden en weer bij de Palatijn de Tiber overtrokken, moesten tol betalen aan de bewoners van de Palatijn. De bewoners werden zo slapend rijk. Bovendien was het niet gemakkelijk de tollenaars aan te pakken. Zij zaten lekker hoog en dus veilig. Hoog is een relatief begrip. De Palatijn is slechts 43 meter hoog, maar dat is genoeg om vijanden tegen te houden. Onderzoek heeft uitgewezen dat de Palatijn inderdaad al lang bewoond is. Er zijn sporen van de eerste bewoning gevonden: paalgaten van hutten. Deze sporen dateren uit de 8^e eeuw v.Chr. En ja, die tijd komt overeen met de tijd waarin volgens de Romeinen Romulus Rome heeft gesticht.

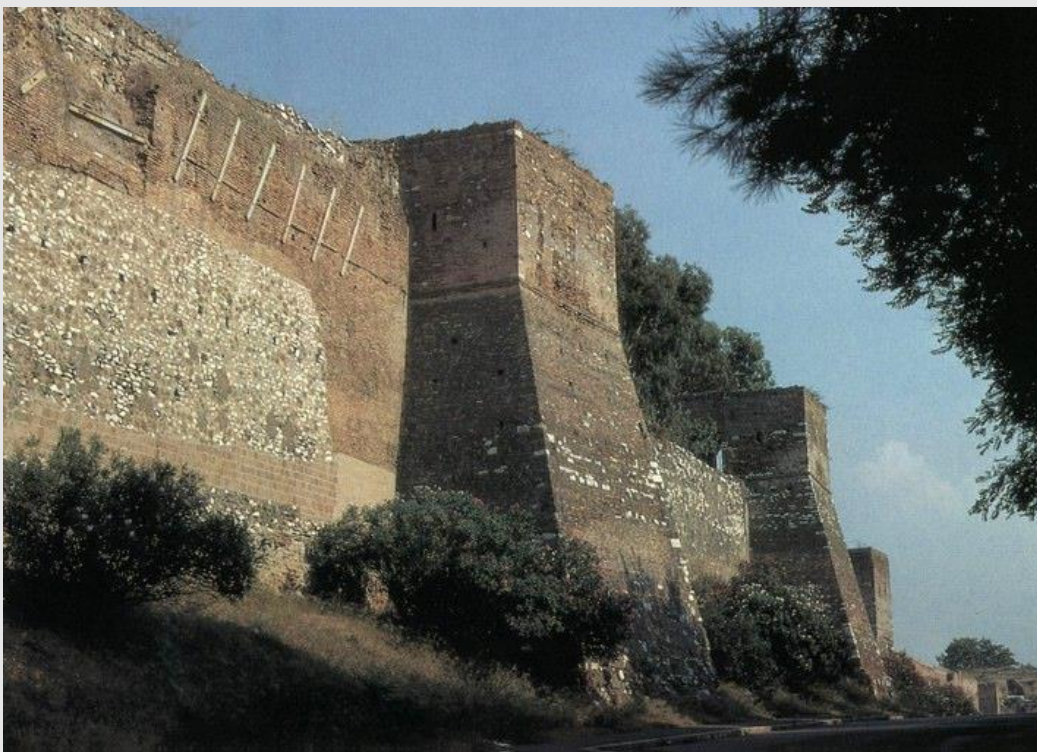
Maar die andere heuvels zijn natuurlijk later bij de stad getrokken, toen de bevolking groeide. Rome is sine dubio op de Palatijn ontstaan. Deze lag aan de Tiber. Aan de rechterkant lag een moerassig dal, later het Forum Romanum genoemd. Je moet overigens weten dat men oorspronkelijk op de top van de Palatijn en daarna op die van de andere heuvels ging wonen niet alleen om veilig te zijn tegen vijanden, maar ook om veilig te zijn voor de malaria die daar toen heerste en nu weer oprukt. Op de Palatijn verkreeg men in de zomer

verkoeling van de zeewind. Al snel zijn de Capitolijn, Aventijn en Esquilijn bij de stad getrokken. Volgens de overlevering zou de 6^e koning, Servius Tullius, al een muur gebouwd hebben (zie onder op het kaartje de rode lijn). Je ziet dat Rome toen al heel groot was en de zeven heuvels al gedeeltelijk of volledig bevatte. De Serviaanse muur, zoals die nu over is, is een product van herbouw in de vierde eeuw, nadat de Galliërs onder leiding van Brennus de stad volledig verwoest hadden. De zwarte lijn is overigens de muur van Aurelianus van 275 na Chr. gebouwd om Rome te beschermen tegen aanvallen van de Germanen.

Serviaanse muur bij Stazione Termini

Muur van Aurelianus

Opdracht 10

Gebruik eventueel woordenboek of internet voor het beantwoorden van de vragen.

1. Wat betekent Via Salaria letterlijk? Wat is de relatie tussen die letterlijke betekenis en ons woord salaris?
2. Als Nederlanders de Palatijn hadden bewoond, had de stad nu misschien Vorden geheten en niet Rome. Zoek op van welk woord in het Nederlands de naam Vorden afkomt en leg de stelling uit dat Rome Vorden had kunnen heten.
3. Een van de bijnamen van Rome is de stad van de zeven heuvels. Andere bijnamen zijn Urbs Aeterna en Roma Quadrata. Verklaar die namen.
4. De Aureliaanse muur omvat veel meer grond dan in die tijd bewoond werd door Romeinen. Bedenk waarom de muur een gebied omvatte, dat groter dan nodig was voor de bevolking.